

Opole, dnia 19 listopada 2020r.

Recenzja rozprawy doktorskiej
pt. „Odpowiedzialność kontraktowa organizatora
imprezy turystycznej”
Pani mgr Moniki Mazeli

Uprzejmie informuję, że przedłożone przez Panią mgr Monikę Mazelę zmiany do rozprawy doktorskiej nie wpłynęły ani na treść recenzji z dnia 9 września 2019r. ani na wnioski końcowe.

W konsekwencji podtrzymuję złożoną już treść recenzji, której treść przedstawiam poniżej.

W związku z uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24 czerwca 2019r. w przedmiocie powołania mojej osoby do pełnienia zaszczytnej funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej, autorstwa Pani mgr Moniki Mazeli, a zatytułowanej: „**Odpowiedzialność kontraktowa organizatora imprezy turystycznej**”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym Pani prof. dr hab. Marleny Pecyny w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, uprzejmie przedstawiam poniżej następujące uwagi.

1. Dobór tematu.

Rozprawa doktorska poświęcona jest zagadnieniu odpowiedzialności kontraktowej organizatora imprezy turystycznej (a w języku potocznym tzw. tour - operatora).

Niewątpliwie problem prawny poruszony w rozprawie ma odpowiednią dla poziomu rozprawy doktorskiej doniosłość teoretyczną. Doktorantka trafnie koncentruje się na wybranym zagadnieniu z umowy o podróż (posługuję się w recenzji tradycyjną¹ nomenklaturą, choć mniej precyzyjną niż „umowa o udział w imprezie turystycznej”). Analiza odpowiedzialności kontraktowej należy przy tym do zagadnień kluczowych i najbardziej inspirujących. Trudno odmówić temu tematowi także doniosłości praktycznej. Odpowiednia – z punktu widzenia oczekiwań społecznych - konstrukcja odpowiedzialności cywilnej biura podróży *ex contractu* wykracza poza problematykę tradycyjnej cywilistyki i ma znaczenie także z punktu widzenia tzw. prawa konsumenckiego. Umowa o podróż ma bowiem charakter masowy, adhezyjny i kwalifikowany. Stroną spełniającą tzw. świadczenie charakterystyczne w ramach kontraktu jest biuro podróży (przedsiębiorca), a finalnym odbiorcą owego świadczenia charakterystycznego – konsument, któremu system prawa powinien zapewnić odpowiedni standard ochrony prawnej.

Praca doktorska – co ważne – uwzględnia, po pierwsze, treść Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2302 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych, zmieniającą rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE oraz uchylającą dyrektywę Rady 90/314/EWG (OJ L 326, 11.12.2015). Po drugie, rozprawę doktorską oparto o ustawę z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych.

¹ W. Katner, w: System prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – umowy nienazwane, pod red. W. Katnera, tom 9, Warszawa 2010, s. 7 posługuje się pojęciem „umowa wycieczkę (o podróż).” Podobnie K. Bukowski, Z problematyki umowy o wycieczkę (podróż), Radca Prawny 1995, nr 6, s. 63 i n., Z kolei M. Nesterowicz, w: System prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – część szczegółowa, pod red. J. Rajskiego, tom 7, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 771 i n. przede wszystkim posługuje się terminem „umowa o podróż”. Konsekwentnie terminem „umowa o podróż” posługują się E. Łętowska, Prawo umów konsumenckich, Warszawa 1999, s. 386 i n., M. Ciemiński, Naprawienie uszczerbku polegającego na utraconej przyjemności z podróży, KPP, 2005, nr 2, s. 361 i n., E. Kwaśniewska, Umowa o podróż w prawie niemieckim, Toruń 2002. Z kolei L. Ogiegło (w: System prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – część szczegółowa, pod red. J. Rajskiego, t. 7, wyd. 2, Warszawa 2004, s. 459) posługuje się sformulowaniem „umowa o wycieczkę lub wczasy”. J. Gospodarek, Prawo turystyczne, Warszawa 2001, s. 99 wskazał, że termin „umowa o świadczenie usług turystycznych” jest mało przydatny z uwagi na niejednoznaczność, natomiast przeciwko przyjęciu terminu „umowa o podróż” miałby przemawiać fakt, że Polska nie przystąpiła do konwencji brukselskiej o umowie o podróż. W konsekwencji J. Gospodarek proponuje aby „umowę o pakiet usług turystycznych określić jako „umowę o wycieczkę”. Inny Autor posługuje się określeniem „umowa o usługę turystyczną” (w odniesieniu do umowy ze świadczeniem „pakietowym”). T. Kierzyk, Ochrona konsumentów na rynku usług turystycznych, Rejent 2002, nr 12, s. 40. W literaturze prawniczej niektórzy Autorzy posługują się terminem „umowa o imprezę turystyczną” P. Cybuła, Umowa o imprezę turystyczną, Warszawa 2005, tenże: Kolizyjnoprawne problemy ochrony klienta w ustawie o usługach turystycznych w świetle konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, w: Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, vol. VII, MMIX, s. 24, tenże: Umowa o imprezę ..., s. 11 i n. Inną propozycją językową, zbliżoną do poprzedniej, jest „umowa o organizację imprezy turystycznej” J. Raciborski, Usługi turystyczne. Przepisy i komentarz, Warszawa 1999, s. 116

Dotychczas opublikowane prace dotyczące problematyki umowy o podróż dotyczyły stanu prawnego ukształtowanego pod rządami dyrektywy Rady z dnia 13 czerwca 1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek (90/314/EWG) i ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych albo nawet jeszcze wcześniejszego. Wśród istotnych dzieł warto wymienić następujące: M. Nesterowicz, Odpowiedzialność cywilna biur podróży, Warszawa 1974, W. Beyer, Umowy w turystyce międzynarodowej (wybrane zagadnienia), Warszawa 1976, M. Nesterowicz, A. Rembieliński, Odpowiedzialność cywilna zakładu hotelarskiego, Toruń 1995, J. Raciborski, Usługi turystyczne. Przepisy i komentarz, Warszawa 1999, H. Zawistowska, Znaczenie ochrony prawnej konsumentów usług turystycznych dla rozwoju turystyki w Polsce, Warszawa 1999, E. Kwaśniewska, Umowa o podróż w prawie niemieckim, Toruń 2002, P. Cybula, Umowa o imprezę turystyczną, Warszawa 2005.

Oczywiście niedoścignione standardy gatunku zostały wyznaczone przez Panią prof. Ewę Łętowską (Prawo umów konsumenckich, Warszawa 1999) oraz przez Pana prof. Mirosława Nesterowicza (w: System prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – umowy nienazwane, pod red. W. Katnera, tom 9, Warszawa 2010).

Niemniej po istotnych zmianach w prawie, unowocześnieniu kluczowych instytucji, brak jest obecnie kompleksowej monografii dedykowanej bezpośrednio problemowi odpowiedzialności kontraktowej biura podróży.

W konsekwencji recenzowana rozprawa doktorska stanowi – w obecnym stanie prawnym – pionierskie opracowanie obranego tematu.

Dobór tematu dokonany przez Doktorantkę bez wątpienia odpowiada wymogom dotyczącym monograficznego ujęcia zagadnienia prawnego, w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r., nr 65, poz. 595 ze zm.), i należy go ocenić jako bardzo trafny.

Wysoka jakość merytoryczna recenzowanej rozprawy doktorskiej niewątpliwie przemawia za jej publikacją.

2. Tytuł pracy

Praca została zatytułowana „Odpowiedzialność kontraktowa organizatora imprezy turystycznej”.

Tytuł – przy poprawnej zwięzłości – dokładnie awizuje zawartość treści rozprawy doktorskiej.

Tytuł rozprawy nie narusza kanonów języka prawniczego. Bazuje na nazwach zaczerpniętych z języka prawnego. Zatem jest w pełni poprawny z jurslingwistycznego punktu widzenia.

3. Warsztat naukowy

Doktorantka posługuje się w całej pracy bardzo poprawnym i dojrzałym językiem prawniczym.

Rozprawa doktorska została, w zasadzie, podporządkowana metodzie formalno - dogmatycznego ujęcia opracowanego tematu. Odpowiada to w pełni metodologii obowiązującej w naukach prawnych.

Zagadnienie odpowiedzialności kontraktowej biura podróży zostało prawidłowo opracowane w płaszczyźnie „obojga praw”: tzn. prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego.

Dobór źródeł legislacyjnych i orzeczniczych nie budzi zastrzeżeń.

Niestety regulacja normatywna umowy o podróż nie opiera się obecnie o syntetyczne normy prawne, charakterystyczne dla tradycyjnego prawa cywilnego, ale o złożone, rozbudowane wypowiedzi prawodawcy. Piękno zwięzłego formułowania norm prawnych zanika – jest jak wymierający gatunek. Polski ustawodawca początkowo w ogóle nie regulował umowy o podróż aby z czasem wprowadzić rozwlekłą regulację prawną. W takich warunkach normatywnych trudno jest postawić Doktorantce zarzut, że niekiedy brakuje w pracy bieżącej syntezy; zwięzłego uporządkowania poruszanych wątków.

Konstrukcja rozprawy doktorskiej jak i sama treść pracy jest gruntownie przemyślana. Stawiane przez Doktorantkę tezy poparte są prawidłowo budowaną,

logiczną argumentacją. Doktorantka nie unika stanowczego prezentowania własnych poglądów, w tym krytycznych, wspartych o odpowiednią argumentację, która je uzasadnia.

Co ważne, Doktorantka w treści pracy unika powtórzeń, co pozwala na płynną lekturę rozprawy.

Praca jest dobrze udokumentowana. Spis bibliograficzny, przy stosunkowo hermetycznej tematyce, jest imponujący - liczy 140 pozycji.

Być może warto jeszcze byłoby zwrócić uwagę np. na następujące dzieła, choć nie wszystkie mogłyby się okazać równie pomocne: V. Franceschelli, F. Morandi, C. Torres, *The New Package Travel Directive*, Portugal, 2017, J.P. Bech Serrat, *Selling Tourism Services at a Distance*, Springer-Verlag Berlin and Heidelberg GmbH & Co. KG, 2012, M.McDonald *European Community tourism law and policy* Dublin, Blackhall, 2003, K. Morris, N. Cournoyer, A. Marshall, *Hotel, Restaurant, and Travel Law*, T.A. Dickerson, *Travel Law*, Law Journal Press, 2017, M. Chapman, S. Prager, J. Harding, *Saggerson on Travel Law and Litigation*, Wildy, Simmonds & Hill Publishing, 2017, D. Grant, S. Mason, *Holiday Law: The Law Relating to Travel and Tourism*, Sweet & Maxwell, 2012, S. Lima, M. Goretti, *Traveller Vulnerability in the Context of Travel and Tourism Contracts*, S. Bilal *Tourism And Hospitality Law*, LAP Lambert Academic Publishing, 2013, M. Krumova *Online Marketing for Tour Operators and Travel Agents*, LAP Lambert Academic Publishing, 2014, H. Hussain *Tourism Marketing and Travel Management*, LAP Lambert Academic Publishing 2012, E. Nwankwo, *Travel agency operations and sustainable tourism development*, LAP Lambert Academic Publishing 2013, K. Helnarska, *Działania Unii Europejskiej na rzecz rozwoju turystyki z uwzględnieniem Traktatu z Lizbony*, Toruń 2012.

Na podkreślenie zasługuje staranna edycja pracy. Niemniej nie zawsze podany jest skrót nazwy aktu prawnego do którego odnoszą się cytowane/komentowane artykuły.

Doktorantka odwołuje się niekiedy do regulacji *lege ante* po przedstawieniu regulacji *lege lata*. Taki zabieg pozostawia w zasadzie bez odpowiedzi pytanie o to, jakie wnioski płyną z wcześniejszej regulacji dla obecnego stanu prawnego.

4. Układ pracy

Rozprawa doktorska liczy 308 stron (bez bibliografii). Podzielona jest ona aż na 9 rozdziałów, zawiera wstęp, podsumowanie, wykaz literatury użytej przy pisaniu dzieła.

Kompozycja pracy jest poprawna. Doktorantka dokonuje analizy przedmiotu umowy o podróż, następnie charakteryzuje strony umowy o podróż i odnosi się do charakteru prawnego umowy. W dalszej części Doktorantka odnosi się do zakresu przedmiotowego odpowiedzialności kontraktowej biura podróży. Osobny rozdział poświęcono odpowiedzialności w związku z zawarciem umowy. Kolejne omówione zagadnienia to przesłanki i zasady odpowiedzialności, okoliczności wyłączające odpowiedzialność, sankcje, ograniczenia obowiązku odszkodowawczego.

5. Uwagi szczegółowe co do zawartości merytorycznej opracowania

5.1. Rozdział pierwszy

W treści rozdziału pierwszego Doktorantka wskazuje na zjawisko imprezy turystycznej jako przedmiotu umowy o podróż. Zagadnienie to zostało przedstawione m.in. na tle regulacji historycznej. Doktorantka dokonuje umiejętnej analizy krytycznej obowiązujących przepisów.

5.2. Rozdział drugi

Rozdział drugi został poświęcony zagadnieniu stron umowy o podróż. Doktorantka analizuje pojęcie „organizatora” imprezy turystycznej i „sprzedawcy detalicznego”. Ponieważ praca dedykowana jest odpowiedzialności kontraktowej organizatora imprezy turystycznej dokładne wyizolowanie pojęcia „organizator” jest kluczowe z uwagi na podmiotowe aspekty odpowiedzialności.

Być może walorem pracy byłoby syntetyczne opisanie mechanizmu własnego działania (zachowania) strony czynności prawnej, zachowania zastępcy bezpośredniego i zachowania agenta przed szczegółową analizą pojęć „organizatora” imprezy turystycznej i „sprzedawcy detalicznego”.

Przy wywodach dotyczących podróznego Doktorantka prawidłowo odwołuje się do wykorzystywania w umowie o podróż konstrukcji *pactum in favorem tertii*.

5.3. Rozdział trzeci

Dalej Doktorantka analizuje problem charakteru prawnego umowy o podróż. Interesujące są rozważania na temat elementów przedmiotowo istotnych umowy. Doktorantka broni dalej tezy o jedności zobowiązania powstałego „w związku z zawarciem kilku umów o świadczenie usług turystycznych”.

5.4. Rozdział czwarty

Do esencji rozprawy należy rozdział poświęcony zakresowi przedmiotowemu odpowiedzialności kontraktowej biura podróży.

„Umowa o udział w imprezie turystycznej” niezależnie od tego, że podlega regulacji dedykowanych temu zagadnieniu aktów prawnych nie jest samotną wyspą. Przypatrując się zjawisku umowy jako źródła zobowiązania przez pryzmat prawa zobowiązań należałoby rozdzielić odpowiedzialność cywilną w związku z powstaniem stosunku zobowiązaniowemu od odpowiedzialności wynikającej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez kontrahenta. Z czysto cywilistycznego punktu widzenia odpowiedzialności za naruszenie pewnych obowiązków przed powstaniem stosunku zobowiązaniowego nie można sprowadzić do wspólnego mianownika z odpowiedzialnością strony już związanej węzłem obligacyjnym. W swojej pracy Doktorantka naruszenie pewnych standardów ustawowych (prawnych) na etapie przedkontraktowym (w tym charakterystycznego dla prawa konsumenckiego obowiązku udzielenia informacji) stapia z odpowiedzialnością *ex contractu* (np. str. 126). Tymczasem np. do zawarcia umowy

o podróż może np. nie dojść. Czy w takim przypadku ewidentne naruszenie obowiązku informacyjnego przez biuro podróży podlegałoby jakimkolwiek reżimowi cywilnoprawnemu? Cywilistyka jest sztuką prowadzenia polemik. Doktorantka w tym fragmencie swojej pracy, tak mi się wydaje, powinna lepiej uzasadnić swój pogląd. Argument, że w prawie konsumenckim „jednym tchem” wymienia się obowiązki wobec konsumenta nie znaczy jednak, że są one tego samego autoramentu.

Trudno natomiast odnieść się krytycznie do dalszej części rozważań.

5.5. Rozdział piąty

W ciekawych rozważaniach Doktorantki dotyczącej odpowiedzialności kontaktowej organizatora imprezy turystycznej i ewentualnej odpowiedzialności sprzedawcy detalicznego brakuje mi odniesienia do modelu odpowiedzialności agenta.

Poza tą drobną, subiektywną uwagą treść rozdziału należy uznać za bardzo wartościową.

5.6. Rozdział szósty

Rozdział szósty został przygotowany z bardzo dużą starannością i należy do najciekawszych w rozprawie.

Po lekturze tego rozdziału można postawić pytanie: czy i na ile indywidualna regulacja odpowiedzialności biura podróży zmienia tradycyjny, cywilistyczny *model* odpowiedzialności *ex contractu*.

Lex contractus i regulacja przepisów prawa nie wyczerpuje całości treści stosunku zobowiązaniowego. Nawiązując do pomnikowej pracy Pana prof. Radwańskiego pt. Teoria umów, Warszawa 1977, można postawić – zapewne peryferyjne - pytanie o determinanty konsekwencji prawnych umów. Czy i jakie znaczenie ma niezgodność zachowania biura podróży (osób, którymi się posługuje) w przypadku naruszenia dobrych obyczajów (np. w kontekście dokumentu jakim jest

Globalny Kodeks Etyki w Turystyce przyjęty w Santiago, Chile, 1 października 1999 r. ze zm.) czy ustalonych zwyczajów.

5.7. Rozdział siódmy

Rozdział siódmy bardzo solidnie prezentuje okoliczności egzoneracyjne wyłączające odpowiedzialność cywilną (kontraktową) biura podróży.

5.8. Rozdział ósmy

Nie można nie pochwalić także i kolejnego rozdziału rozprawy doktorskiej. Przy bardzo szerokim rozumieniu pojęcia „sankcja” można przyporządkować tu m.in. możliwość wykonania przez podróżnego uprawnień kształtującego.

5.9. Rozdział dziewiąty

Wysoki poziom pracy utrzymuje rozdział dziewiąty i ostatni. Wskazanie na limity odpowiedzialności dopełnia wyczerpanie tematu rozprawy.

6. Zagadnienia pominięte

Doktorantka dokonała suwerennego doboru zagadnień do analizy i w ramach obranego tematu i praca niewątpliwie ma wymiar kompletny.

Niemniej po lekturze rozprawy doktorskiej nasuwają się pewne sugestie co do ewentualnej kontynuacji czy rozwinięcia niektórych wątków.

Czy prawo człowieka do podróży, prawo do wypoczynku ma charakter dobra osobistego? Lista dóbr osobistych w art. 23 k.c. jest indykatywna. Niemniej możliwość kwalifikowania prawa do podróży jako dobra osobistego, co jest zagadnieniem spornym, otwierałaby możliwość do ponoszenia przez biuro podróży odpowiedzialności z tytułu naruszenia dóbr osobistych podróżnego.

Biuro podróży (niezależnie od swojej odpowiedzialności kontraktowej) lub osoba, którą biuro podróży się posługuje może być sprawcą deliktu na szkodę podróżnego. W prawie kolizyjnym obowiązuje w zasadzie powszechnie reguła *lex loci delicti comissi*. Jaka jest zatem korelacja odpowiedzialności kontraktowej biura podróży do ewentualnej odpowiedzialności deliktowej w szczególności w sprawie z tzw. elementem obcym?

Biuro podróży może zawrzeć z podróżnym umowę o podróż, która będzie nieważna (np. umowa z zakresu turystyki seksualnej w kontekście m.in. takich dokumentów jak Rezolucja przyjęta podczas XI Zgromadzenia Ogólnego WTO w Kairze w dniu 22 października 1995 r. w sprawie zapobiegania zorganizowanej turystyce seksualnej, czy Deklaracja Sztokholmska z 28 sierpnia 1996 r. w sprawie zwalczania komercyjnego seksualnego wykorzystywania dzieci). Jak w takim wypadku wygląda odpowiedzialność biura podróży względem podróżnego?

Biuro podróży może naruszać zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Powstaje pytanie o relację pomiędzy odpowiedzialnością z tytułu naruszania zbiorowych interesów konsumentów a odpowiedzialnością cywilnoprawną biura podróży.

Pomimo silnej pokusy wewnętrznej nie piszę nic w recenzji o związkach tematu rozprawy z Prawem upadłościowym i Prawem restrukturyzacyjnym.

7. Wnioski końcowe

W podsumowaniu wskazać należy, że ocena rozprawy doktorskiej jest bardzo pozytywna.

Ewentualne niewielkie uwagi krytyczne poczynione w niniejszej recenzji mają charakter jedynie polemiczny lub wynikają z subiektywnej oceny recenzującego. Nie umniejszają one wartości naukowej rozprawy.

Stosownie do art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r., nr 65, poz. 595 ze zm.) w związku z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r.

poz. 1669, z 2019 r. poz. 39, 534) rozprawa doktorska, przygotowywana przez panią mgr Monikę Mazelę, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w obszarze prawa cywilnego i prawa konsumenckiego, a także znakomitą umiejętność Doktorantki w zakresie prowadzenia pracy naukowej.

W konsekwencji uprzejmię wnoszę do Uniwersytetu Jagiellońskiego o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Mazeli i dopuszczenie do publicznej obrony.

dr hab. Rafał Adamus, prof. Uniwersytetu Opolskiego

